

ภูมิปัญญาของเสวียนที่เก็บข้าวเปลือกในจังหวัดนครราชสีมา

The Local Wisdom of The Pot Rest in Nakhonratchasima Province

สุคนธรรจ นาดิ*

Sukhontharod Nadee

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อศึกษาภูมิปัญญาของเสวียนที่เก็บข้าวเปลือกในจังหวัดนครราชสีมาโดยการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการลงภาคสนาม โดยการสังเกต สัมภาษณ์ และสนทนากลุ่ม จากกลุ่มตัวอย่างในชุมชนบ้านตุม บ้านท่าอ่าง บ้านละลมใหม่พัฒนา จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 33 คนแบ่งออกเป็น กลุ่มผู้รู้ 5 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 8 คนและกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง 20 คน จากการศึกษาพบว่า มีการใช้เสวียนเพื่อเก็บข้าวเปลือกจำนวนลดน้อยลงช่วงที่ท่าที่มีจำนวนน้อยมากและไม่มีผู้สืบทอด ชาวบ้านยังใช้เสวียนเพื่อเก็บข้าวเปลือกถึงแม้ว่าบ้านหลังใดไม่ได้ใช้แล้วก็จะเก็บรักษาเอาไว้ไม่มีการทำลาย ภูมิปัญญาสำคัญได้แก่ การใช้วัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่ใกล้ตัวมาใช้โดยการนำไม้ไผ่มาสานขัดกันขึ้นรูปเป็นทรงกลมขนาดใหญ่และนำดินปลวกผสมกับขี้วัวเกลบทาอุดรอยกันข้าวเปลือกกร้าวไหลออก และเพื่อป้องกันแมลงต่างๆไม่ให้เข้าไปทำลายข้าวได้ซึ่งเป็นตัวภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมของการสร้างเสวียน

คำสำคัญ : เสวียน, ศิลปะพื้นบ้าน, นครราชสีมา

ABSTRACT

This qualitative research aimed to study the local wisdom of the pot rest in Nakhonratchasima province. This research was studying the data from the documents and the field work with observation, interview and group

* นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

conversation from the population in Ban Toun, Ban Ta Ang, Ban Lalommai Pattana community for 33 persons namely 5 knowledgeable people group, 8 operating and the concerned group that was the consumer group or 20 general populations. The study found that are used pot rest to store grain fewer craft men and there was no inherit. Which was an original wisdom found that was a close to home natural material to be used by bringing the bamboo to weave to a form of a large cylinder and applies the ant hill soil mixed with cow waste hull ash to prevent the rice leakage and insects not to destroy the paddies which was an original wisdom of pot rest.

Keywords : Pot-Rest,Folk Art, Nakhon Ratchasima.

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

วิถีชีวิตไทยหรือแนวทางการดำเนินชีวิตของคนไทย ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยคงประกอบอาชีพเกษตรกรรม สังคมไทยจึงเป็นสังคมเกษตรซึ่งเป็นสังคมดั้งเดิมมาแต่โบราณ คนไทยรู้จักข้าวและการปลูกข้าวมาไม่ต่ำกว่า 5,600 ปี เท้าที่หลักฐานทางโบราณคดีบ้านเชียงบ่งบอกได้ “สังคมขาวนา” จึงเป็นสังคมสำคัญของชาติการทำนาที่ติดต่อกันมายาวนานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน ภูมิประเทศของไทยตั้งแต่เหนือจรดใต้และตะวันออกจรดตะวันตกก่อเกิดแก่การทำนาโดยตลอดทำให้มีประชากรที่เป็นขาวนากระจายอยู่ทั่วทุกหนแห่ง หากเปรียบว่า ขาวนาคือกระดูกสันหลังของชาติ สิ่งปลูกสร้างเพื่อเก็บข้าวเปลือกก็คือกระดูกสันหลังของขาวนา ทำนองเดียวกับความสำคัญของขาวนาที่มีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของชาติ ที่เก็บข้าวเปลือกก็มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของครัวเรือนขาวนา จึงมีสิ่งปลูกสร้างชนิดนี้กระจายอยู่ทุกท้องที่ที่อยู่กับถิ่นที่อยู่อาศัยของขาวนา เพียงแต่มีชื่อเรียกต่างกันไป คนที่ลุ่มเจ้าพระยาเรียกที่เก็บข้าวเปลือกของเขว่า ยุ้งข้าว คนเมืองล้านนาเรียก หลองข้าว ส่วนคนลาวอีสานเรียก เล้าข้าว แต่ชาวปักษ์ใต้เรียก เรือนข้าว ความไม่เหมือนกันเช่นนี้มีนัยยะแสดงความเป็นคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์กันอยู่ที่ภายใต้ภาพรวมความเป็นไทยร่วมกัน วัฒนธรรมการพูดจาสื่อสารผ่านภาษาจึงมีข้อแตกต่างกันไปด้วย และในความเหมือนกันของความเป็นสิ่งปลูกสร้างสำหรับ

เก็บข้าวเปลือก ก็น่าเชื่อได้ว่าสาระเชิงสถาปัตยกรรมของสิ่งเดียวกันนี้ในที่ต่างถิ่นต่างฐานกันย่อมมีสิ่งละอันพันละน้อยเฉพาะตนที่ผิดแผกแตกต่างกันไป (วีระ อินพันทัง, 2547)

แผ่นดินอีสานเป็นแผ่นดินที่มีภูมิประเทศกว้างใหญ่ มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนพื้นแผ่นดินที่ราบสูงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย อยู่บนแอ่งโคราชและแอ่งสกลนคร มีแม่น้ำโขงกั้นทางตอนเหนือและตะวันออกของภาคเพื่อกั้นเขตกับประเทศลาว ทางด้านใต้จรดชายแดนกัมพูชา ทางตะวันตกมีเทือกเขาเพชรบูรณ์และเทือกเขาตงพญาเย็นเป็นแนวกั้นแยกจากภาคเหนือและภาคกลาง ภาคอีสานยังมีเนื้อที่มากที่สุดของประเทศไทย ประมาณ 168,854 ตารางกิโลเมตร หรือมีเนื้อที่ร้อยละ 33.17 เทียบได้กับหนึ่งในสามของพื้นที่ทั้งหมดของประเทศไทย จัดว่าเป็นพื้นที่ที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2546) เทือกเขาที่สูงที่สุดในภาคอีสานคือ ยอดภูหลวง ภูพานและภูกระดึงซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญของชาวอีสานในหลายจังหวัดด้วยกัน เช่น แม่น้ำชี ลำตะคอง แม่น้ำพอง แม่น้ำเลย แม่น้ำพรม แม่น้ำมูล แม่น้ำคราม ซึ่งลุ่มน้ำเหล่านี้เป็นแหล่งผลิตข้าวที่สำคัญของภูมิภาค โดยมีการผลิตเพื่อเก็บไว้บริโภคเองในครอบครัวและแลกเปลี่ยนหรือขาย ซึ่งกรรมวิธีการเก็บรักษาข้าวเปลือกมีวิธีที่แตกต่างกันออกไป

การเก็บรักษาข้าวสามารถทำได้หลายแบบ ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่นด้วย การนวดข้าวก่อนนำเข้าเก็บไว้ที่โรงเรือน จะต้องทำการนวดเสียก่อนแล้วต้องทำความสะอาดข้าวเพื่อแยกสิ่งเจือปนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น หิน ดิน หวายหรือเมล็ดข้าวที่ลืบบอกจากเมล็ดข้าวเปลือก เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวนำพวกแมลงหรือหนูเข้ามาทำลายเกิดความเสียหายแก่ข้าวเปลือกได้ หลังจากนั้นจะทำการขนย้ายไปเก็บไว้ในยุ้งข้าว ฉางข้าว หรือ ที่ชานนาภาคเหนือ เรียกว่า “หลองข้าว” ซึ่งเป็นการเก็บข้าวไว้เพื่อบริโภคและแบ่งขายเมื่อข้าวมีราคาสูง และอีกส่วนหนึ่งชานนาจะแบ่งไว้เพื่อทำพันธุ์ ข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ เหล่านี้จะต้องเก็บไว้เป็นอย่างดี โดยรักษาให้ข้าวนั้นมีคุณภาพอยู่เสมอ และไม่สูญเสียความงอก ยิ่ง ฉางที่ทำการเก็บข้าวจะต้องมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกเพื่อจะได้รับความชื้นและความร้อนออกไปได้ นอกจากนี้หลังคาของยุ้งจะต้องไม่รั่ว และสามารถกันน้ำฝนไม่ให้หยดลงไปในยุ้งได้ ก่อนเอาข้าวขึ้นไปเก็บไว้ในยุ้งฉางควรปิดกวาดแล้วพ่นด้วยยาป้องกันแมลงศัตรูข้าวเสียก่อน (สุรพล ดำรงกิตติกุล และคณะ, 2552)

เสวียน คือที่เก็บข้าวของครอบครัวที่ยังไม่มีเล้า เมื่อมีเล้าจึงเลิกใช้เสวียนและเป็นที่เก็บข้าวสำหรับชาวบ้านที่ทำนาน้อย แต่ละที่จะเรียกแตกต่างกันไป นครราชสีมาเรียกว่า “เสวียน” ที่อำนาจเจริญเรียกว่า “กะเสียน” เสวียนมีลักษณะเป็นวงกลมทรงกระบอกขนาดใหญ่สานด้วยไม้ไผ่แล้วเอาดินปลวกผสมกับขี้วัวทาเคลบน้ำทาเพื่ออุดรอยรั่วเพื่อไม่ให้ข้าวเปลือกไหลออกมาตามช่องระหว่างการสานของไม้ไผ่ เสวียนข้าวมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวชนบทมานาน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติตามสภาพภูมิศาสตร์และการประกอบอาชีพเกษตรที่มีอยู่มากทำให้เกิดการสร้างเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทำขึ้นจากวัสดุพื้นบ้าน ที่สามารถผลิตขึ้นใช้เองเป็นส่วนมาก โดยใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักสืบทอดมาเป็นเวลายาวนาน ดังนั้นเสวียนข้าวจึงเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่สนองความต้องการในชีวิตประจำวันอย่างแพร่หลาย (ยง บุญอารีย์, 2554) ผลิตเพื่อใช้ในการเก็บข้าวเนื่องจากผลิตภัณฑ์เป็นวัสดุที่ได้จากการหาจากท้องถิ่น งานหัตถกรรมจึงคงความสำคัญในการแสดงออกถึงศิลปะที่แฝงไว้ด้วยวิถีความเป็นอยู่ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น จากสำรวจอาคารสร้างเสวียนพบว่าเสวียนส่วนใหญ่ปลูกสร้างมาแล้วเป็นเวลามากกว่า 30 ปีขึ้นไป ในจำนวนนี้ส่วนหนึ่งเป็นเสวียนที่ปลูกสร้างก่อนชาวบ้านรุ่นปัจจุบันเกิด คือปลูกสร้างมาตั้งแต่ครั้งรุ่นพ่อแม่ หรือแม้กระทั่งรุ่นปู่ย่าตายายก็มี ซึ่งยังสามารถยืนหยัดรองรับการเก็บข้าวเปลือกได้ต่อเนื่องมาถึงทุกวันนี้ เสวียนที่เพิ่งสร้างขึ้นใหม่ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมามีอยู่บ้าง แต่พบน้อยมาก ย่อมหมายถึงว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของเสวียนแทบไม่มีเลย(หล่อ ปลักกระโทก, สัมภาษณ์) จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงศึกษาภูมิปัญญาของเสวียนที่เก็บข้าวเปลือก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาของเสวียนในจังหวัดนครราชสีมา

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาจากประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สร้างเสวียนและผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการสร้างเสวียน บ้านตูม บ้านท่าอ่า บ้านละลมใหม่พัฒนา อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา จำนวน 33 คน ได้แก่

กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชนภาคีรัฐ จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 1 คน และผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน

กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวน 8 คน ได้แก่ ช่างปั้น จำนวน 6 คน ผู้ช่วย จำนวน 2 คน

กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง (General Informant) ได้แก่ กลุ่มผู้บริโภค หรือประชาชนทั่วไป จำนวน 20 คน

2. **ขอบเขตด้านเวลาในการวิจัย** ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จำนวน 12 เดือน

3. **ขอบเขตพื้นที่ของการวิจัย** ขอบเขตด้านพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาคือ
- บ้านตุม ต.ด่านเกวียน อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา
 - บ้านท่าอ่าง ต.ท่าอ่าง อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา
 - บ้านละลมใหม่พัฒนา ต.ละลมใหม่พัฒนา อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือซึ่งประกอบไปด้วย แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. แบบสำรวจเบื้องต้น
2. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation)
3. แบบสัมภาษณ์ ใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-structured Interview) โดยการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) เพื่อหาแนวทางในการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างสรรค์ผลงานสื่อผสม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้ศึกษาจะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ข้อมูลภาคสนามเป็นหลัก ประกอบไปด้วย

1. ขอความร่วมมือจากประชากรผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงจนถึงทุกภาคฝ่ายอันมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลประชากร
2. ส่งหนังสือ พร้อมการติดต่อประสานงานด้วยตนเองกับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง
3. ขอความร่วมมือจากทุกภาคฝ่ายในการลงพื้นที่ สังเกต สัมภาษณ์ และจัดกลุ่มการสนทนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อกระบวนการศึกษาวิจัยเป็นอย่างยิ่ง การวิเคราะห์ข้อมูลจะไม่ใช้สถิติเป็นหลักฐานการวิเคราะห์ หากจะมีการใช้ก็เป็นแต่เพียงข้อมูลสนับสนุน ผู้วิจัย จึงมีบทบาทสำคัญในการวิเคราะห์สำหรับการวิจัยครั้งนี้ และผู้วิจัยได้ใช้เทคนิควิธีดังนี้

1. วิเคราะห์ภาคสนามจากแบบสังเกต ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่วิจัย และมีการสัมภาษณ์ เพื่อยืนยันข้อมูลของชุมชนและรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการทาง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และหาแนวทางเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์จำแนกและจัดกลุ่มตามลักษณะกิจกรรมที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. นำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์ตามกรอบแนวคิดการวิจัย และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการรายงานเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นของเสวียน

1. รูปทรง : เสวียนเป็นเรือนชั้นเดียวเตี้ยๆ มีลักษณะรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นยกลอยขึ้นระดับดินเสมอ บนยกพื้นนั้นเป็นที่ตั้งภาชนะบรรจุข้าวเปลือก ส่วนที่บรรจุข้าวเปลือกนี้บ้างก็มีรูปร่างกลมเป็นวงรอบตรงกลางป่อง (เสวียน) อยู่ภายใต้หลังคาที่แผ่คลุมอยู่เบื้องบน ชายคายื่นออกไปโดยรอบปิดป้องแดดฝน โดยหลังคาสามารถแบ่งออกได้ 3 แบบคือ

1) หลังคาเพิงแหงน หลังคาเพิงแหงนหรือที่เราเรียกว่า หลังคาเพิงหมาแหงนเป็นหลังคาที่มีองศาลาดเอียงไปด้านเดียว มักใช้ในงานก่อสร้างชั่วคราว ข้อดีเนื่องจากโครงสร้างหลังคาไม่สลับซับซ้อนเหมือนหลังคาประเภทอื่น ทำให้ช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้หลายอย่าง ข้อเสีย บังแดดและฝนได้ทิศทางเดียว ควรระวังเรื่ององศาความลาดเอียงหลังคา เพื่อป้องกันการไหลย้อนซึมของฝนเข้าสู่ตัวเสวียน

2) หลังคาจั่ว ฝืนหลังคา มีความลาดเอียงอยู่ 2 ด้านโดยให้สันสูงอยู่ตรงกลาง

3) หลังคาแบบที่สามคือตัวยุ้งข้าวนั้นจะมีหลังคาจั่ว มีความลาดเอียงอยู่ 2 ด้านชนกัน โดยให้สันสูงอยู่ตรงกลางและต่อขยายคานออกมาด้านข้างเพื่อเป็นที่ตั้งของเสวียน

ภาพประกอบที่ 1 เสวียนของ ยายมอน ป่วยกระโทก บ้านเลขที่ 100 หมู่ 5 บ้านตูม ต.ด่านเกวียน อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา สืบสวนของเสวียน เส้นรอบวง 787 ซม. เส้นผ่าศูนย์กลาง 230 ซม. ปาก 80 x 85 ซม. ระยะห่างจากพื้นถึงฐานเสวียน 70 ซม. คนสูง 173 ซม.

ภาพประกอบที่ 2 เสวียนของ นายคำนนท์ ปลิงกระโทก บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ 3 ต.ท่า
อ่าง อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา สัดส่วนของเสวียน เส้นรอบวง 650
ซม.เส้นผ่าศูนย์กลาง 170 ซม.ปาก 57 x 70 ซม. ระยะห่างจากพื้นถึง
ฐานเสวียน 53 ซม.

ภาพประกอบที่ 3 เสวียนของ นายชูชาติ ปริงกระโทก บ้านเลขที่ 59 หมู่ 5 บ้านสระตะ
หมก ต.ละลมใหม่ อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา สัดส่วนของเสวียน เส้น
รอบวง 625 ซม.เส้นผ่าศูนย์กลาง 210 ซม.ปาก 60 x 80 ซม.ระยะ
ห่างจากพื้นถึงฐานเสวียน 60 ซม.

การยกพื้น : เรือนยกพื้นเหนือระดับดินเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของ เสวียน ตามความมุ่งหมายในการตัดความชื้นจากดินไม่ให้ซึมแทรกขึ้นก่อความเสียหายแก่ ข้าวเปลือกในเสวียนได้ การยกพื้นนั้นมีความสูงต่ำแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสัมพันธ์กับการ ใช้ประโยชน์และบริบทของที่ตั้ง

การยกพื้นราวหนึ่งฝ่ามือ เป็นการยกพื้นเพียงเพื่อให้พ้นจากระดับดินเท่านั้น มัก ถมดินให้สูงกว่าระดับทั่วไปราวหนึ่งฝ่ามือก่อน แล้วยกพื้นที่เก็บข้าวเปลือกลอยขึ้นไประา หนึ่งฝ่ามือเช่นกัน หรือราว 15-20 เซนติเมตร โดยใช้ท่อนไม้วางนอนหนุนรับพื้นไว้เสวียน ที่เก็บข้าวเปลือกเลือกทางที่จะยกพื้นให้สูงน้อยที่สุด อยยให้ชนข้าวเข้าเสวียนที่สูงอยู่แล้ว ได้โดยสะดวกกรณีนี้ทำได้เฉพาะในถิ่นที่ปลอดจากน้ำท่วมถึงเท่านั้น

ยกพื้นระดับเข่า ที่เก็บข้าวเปลือกโดยมีเสวียนเป็นที่บรรจุข้าวมักยกพื้นขึ้นมาระดับเข่า หรือสูงจากระดับดินราว 40-50 เซนติเมตรเป็นส่วนใหญ่ ด้วยอยู่ในระดับที่ไม่สูง มาก ไม่ทอนกำลังจนเกินไปในยามชนข้าวเข้าออก ทั้งยังเปิดความโล่งเบื่องล่างให้ลมโกรก ผ่านได้สะดวก ไล่ความชื้นออกไปได้ดี

ยกพื้นระดับเอว หรือสูงจากระดับดินราว 80-90 เซนติเมตร การยกพื้นสูงขึ้น เท่ากับยังเพิ่มความโปร่งโล่งของพื้นใต้ถุน ในถิ่นที่มีน้ำเอ่อท่วมยามฤดูน้ำหลาก

ความสูงต่ำของระดับพื้นเสวียนที่อยู่สูงขึ้นไปจากระดับดินสัมพันธ์โดยตรงกับ ภูมิลักษณะของแผ่นดิน ณ ถิ่นนั้น หากมีเงื่อนไขเรื่องน้ำท่วมถึงการยกพื้นขึ้นเล็กน้อยเพียง เพื่อพ้นความชื้นจากดิน ขณะที่ข้าวยังชนข้าวเข้าออกได้สะดวกจึงเป็นทางเลือกของชาวนา หากอยู่ในถิ่นที่น้ำท่วมถึงการยกพื้นที่ตั้งเสวียนให้มีระดับสูงก็เป็นสิ่งจำเป็น เสวียนที่ยกพื้น เพียงหนึ่งฝ่ามือหรือระดับเข่าอยู่ในจังหวะที่ก้าวขึ้นลงได้สะดวกนั้นไม่มีบันไดโดยปริยาย สำหรับที่ตั้งเสวียนที่ยกพื้นสูงกว่านี้ โดยเฉพาะที่สูงถึงระดับอกมีบันไดพาดเป็นทางขึ้นลง อย่างไรก็ดีตาม ที่ตั้งเสวียนของชาวไทยไม่นิยมยกพื้นสูงเหนือระดับหัวอย่างเรือนเพราะนั้น ยิ่งเพิ่มความลำบากต่อการชนข้าวเข้าเก็บและขนออกเพื่อใช้กินและขายเป็นอย่างยิ่ง

ภาพประกอบที่ 4 การยกพื้นของเสวียน

3. วัสดุ : วัสดุที่ใช้ทำที่เก็บข้าวเปลือกมักเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น การเลือกสิ่งที่ได้ใกล้ตัว มาใช้งานอย่างได้ประโยชน์โดยแบ่งออกได้ดังนี้

1) การขึ้นโครงเสวียน ในการทำเสวียนของชาวชนบทมีการสร้างโครงสร้างด้วยไม้ เสวียนใบใหญ่ต้องใช้ไม้แผ่นขนาดใหญ่มาสานขัด เพื่อให้รูปทรงอยู่ได้อย่างแข็งแรง ทำให้มีร่องทางระหว่างรอยขัดใหญ่พอที่เมล็ดข้าวเปลือกเล็กๆ จะหลุดออกมา จึงต้องทาอุดร่องห่างให้หมด

ภาพประกอบที่ 5 การขึ้นโครงสร้างเสวียนด้วยไม้ไผ่สาน

2) การทาอุดเสี้ยน ในการทำเสี้ยนสิ่งที่ใช้เป็นวัสดุทาเสี้ยนนั้นคือดินที่มีอยู่ทั่วทุกหนแห่ง แต่ถ้าเป็นดินปลวก จะเพิ่มความเหนียวยิ่งขึ้น โดยการผสมกับขี้วัวหรือขี้ควายซึ่งเป็นของเหลือของทิ้งที่ได้ทั่วไป เพราะชาวนาส่วนใหญ่ ก็เลี้ยงวัวควายกันอยู่แล้ว จะไม่นิยมนำเอาดินเปล่ามาทำเสี้ยนเพราะจะแตกง่าย เส้นใยหญ้าที่ย่อยไม่หมดในขี้วัวขี้ควายที่ผสมเข้าไปจะช่วยประสานเนื้อดิน เปลี่ยนคุณสมบัติที่แตกกระแหงง่ายให้ยึดติดกันได้ดี การทาเสี้ยนจะใช้เพียงขี้วัวขี้ควายเปียกอย่างเดียวจะเลงทาให้ทั่วแต่เขาไม่นิยมเพราะมีสึกล้ำติดกันว่าไม่งาม จึงต้องผสมเข้ากับดินให้สึกล้านอ่อนลง ทำให้เสี้ยนถูกกลบร่องห่างจนมิดด้วยดินที่มีสีนวลงามตา การใช้ดินผสมขี้วัวไล่ทาเสี้ยนทั้งภายในและภายนอก ทำให้เนื้อไม้ถูกปิดไว้จนมิด การยาซ่อมซึ่งต้องทำทุก 2-3 ปี เป็นอย่างน้อย ยิ่งพอกปิดเนื้อไม้ด้วยดินที่หนาขึ้นทุกทีเท่ากับเป็นการรักษาเนื้อไม้ไว้เป็นอย่างดีด้วยเหตุนี้เสี้ยนจึงใช้งานได้ยาวนานเสมอเสี้ยนที่บรรจุข้าวเปลือกเต็มและต้องการเก็บไว้นานวัน ชาวนาจะปิดคลุมด้วยฟางแห้งกันข้าวเปลือกเน่าเปื่อยแล้วจะเลงปิดด้วยขี้วัวเปียกจนมิดชิดป้องกันสัตว์มาขโมยกิน การเก็บข้าวด้วยวิธีนี้ทำให้สามารถรักษาข้าวได้ดีทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ หากต้องการจะนำข้าวออกเมื่อใดก็เปิดขี้วัวที่แห้งกรังเป็นฝาปิดและฟางแห้งออก

ภาพประกอบที่ 6 แสดงการทาอุดเสี้ยนด้วยส่วนผสมของดิน ขี้วัวขี้ควาย แกลบ เศษหญ้าแห้ง

สรุปผล

ชุมชนบ้านตุม บ้านท่าอ่าง บ้านละลมใหม่พัฒนา อำเภอโคกชัย จังหวัดนครราชสีมา พัฒนาระบบการสร้างที่เก็บข้าวเปลือกที่เรียกว่า เสวียนในด้านต่างๆ เพื่อการเก็บข้าวเปลือกแบบดั้งเดิมอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีรูปทรงของเสวียนเป็นเรือนชั้นเดียวเตี้ยๆ มีลักษณะรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า พื้นยกลอยขึ้นระดับดินเสมอ บนยกพื้นนั้นเป็นที่ตั้งภาชนะบรรจุข้าวเปลือก ส่วนที่บรรจุข้าวเปลือกนี้บ้างก็มีรูปร่างกลมเป็นวงรอบตรงกลางป่อง (เสวียน) อยู่ภายใต้หลังคาที่แผ่คลุมอยู่เบื้องบน ชายคายื่นออกไปโดยรอบ ปิดป้องแดดฝนที่ส่องสาดเข้ามาเปื้อนเปียกข้าวเบื้องล่าง มีรูปแบบหลังคาที่หลากหลายทั้งหลังคาเพิงแหงน หลังคาจั่ว ผืนหลังคา

การยกพื้นเป็นการตัดความชื้นจากดินไม่ให้ซึมแทรกขึ้นก่อความเสียหายแก่ข้าวเปลือกได้ การยกพื้นนั้นมีความสูงต่ำแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์และบริบทของที่ตั้ง

วัสดุที่ใช้ทำที่เก็บข้าวเปลือกมักเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น การเลือกสิ่งที่ได้ใกล้ตัว มาใช้งานอย่างได้ประโยชน์ทั้ง ไม้ไผ่ ดินปลวก ขี้วัวหรือขี้ควาย เส้นใยหญ้าและฟางแห้ง

เอกสารอ้างอิง

- ยง บุญอารีย์. (2554). เล้าข้าวในวัฒนธรรมไท-อีสาน. วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ปีที่ 10 (ประจำปี 2554), หน้า 24-35
- วีระ อินพันทัง. (2547). สถาปัตยกรรมเนื่องในวัฒนธรรมข้าว. กรุงเทพฯ : วิจัยจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2546). อีสานแอ่งอารยธรรมอีสาน. กรุงเทพฯ : พิษณุเศษพินต์ติ้ง เซนเตอร์.
- สุรพล ดำรงกิตติกุล และคณะ. (2552). นวัตกรรมการเรียนรู้บนฐานปัญหาและฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยชุมชนมีส่วนร่วม อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- หล่อ ปลั๊กกระโทก (ผู้ให้สัมภาษณ์). สุนทรจ นาดี (ผู้สัมภาษณ์) (30 มีนาคม 2556)